

HỒ CHÍ MINH VÀ SỰ RA ĐỜI CỦA MỘT SỐ TỜ BÁO CÁCH MẠNG TRƯỚC NĂM 1945

PHẠM THỊ LAI*

Nghiên cứu về hoạt động báo chí của Hồ Chí Minh tác giả Khánh Vũ trong bài "Về đạo đức nhà báo", đăng báo *Nhân dân cuối tuần*, số 25, ngày 20 - 6 - 2004, cho biết Hồ Chí Minh đã tham gia sáng lập 9 tờ báo; TS Hồ Chiếu với bài "Hồ Chí Minh - Nhà báo cách mạng vĩ đại", đăng trên *Thông tin công tác tư tưởng lý luận*, số 7-2004, nêu rõ: "Chủ tịch Hồ Chí Minh sáng lập 9 tờ báo: *Người cùng khổ (Le Paria)*, năm 1922; *Quốc tế nông dân*, năm 1924; *Thanh niên*, năm 1925; *Công nông*, năm 1925; *Lính cách mệnh*, năm 1925; *Thân ái*, năm 1928; *Đỏ*, năm 1930; *Việt Nam độc lập*, năm 1941; *Cứu quốc*, năm 1942". Tương tự, sách *Tư tưởng Hồ Chí Minh về báo chí cách mạng*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội 2004, cũng viết Chủ tịch Hồ Chí Minh sáng lập 9 tờ báo.

Theo tư liệu của Bảo tàng Hồ Chí Minh và sách *Hồ Chí Minh Toàn tập, Hồ Chí Minh- Biên niên tiểu sử*, cũng như theo kết quả nghiên cứu của chúng tôi, Hồ Chí Minh tham gia sáng lập 3 tờ báo: *Le Paria* (năm 1922); *Thanh niên* (năm 1925); *Việt Nam độc lập* (năm 1941). Ngoài 3 tờ báo này, chúng tôi xin cung cấp một số tư liệu để bạn đọc hiểu thêm về vai trò của Hồ Chí Minh đối với những tờ báo khác mà các bài viết trên đã nêu.

1. Tạp chí *Quốc tế nông dân*

Tháng 6-1923, Nguyễn Ái Quốc từ Pháp sang Liên Xô. Tháng 10 - 1924, Người tham dự Hội nghị Quốc tế nông dân lần thứ nhất, họp ở Mátxcơva.

Với những ý kiến đóng góp tích cực, Nguyễn Ái Quốc giành được sự tin nhiệm của nhiều đại biểu các nước, là đại biểu duy nhất của nông dân thuộc địa được bầu vào Đoàn chủ tịch Hội đồng quốc tế nông dân, gồm 11 ủy viên¹.

Quốc tế nông dân xuất bản tạp chí *Quốc tế nông dân* (Krestianski International). Nguyễn Ái Quốc viết bài cho tạp chí. Nội dung các bài viết đề cập đến nhiều vấn đề của nông dân ở Việt Nam, Trung Quốc và Bắc Phi; tố cáo chế độ áp bức, bóc lột dã man của chủ nghĩa thực dân, nêu rõ nguyên nhân khổ cực của nông dân thuộc địa và nửa thuộc địa, đồng thời chỉ ra phương hướng đấu tranh cho họ.

Như vậy, Nguyễn Ái Quốc có vị trí, vai trò quan trọng trong Quốc tế nông dân, viết bài cho tạp chí *Quốc tế nông dân*, nhưng chưa tìm được tài liệu nào đề cập việc Người sáng lập tạp chí này. Trong một số báo cáo, bài viết, Nguyễn Ái Quốc có nhắc đến những tờ báo do Người sáng lập như tờ *Le Paria*, *Thanh niên*, *Việt Nam độc lập* v.v., hay những tờ báo Người viết bài như *Cứu vong nhật báo*, *Quảng Châu báo*, *Tiếng nói của chúng ta* v.v., nhưng chưa thấy Người nhắc đến tờ *Quốc tế nông dân*.

2. Báo *Lính cách mệnh* và báo *Công nông*

Tháng 6-1927, Nguyễn Ái Quốc viết báo cáo gửi Quốc tế cộng sản² thông báo về công việc đã làm trong thời gian hoạt động ở Quảng Châu (Trung Quốc), trong đó Người có nhắc đến việc "Xuất bản 3 tờ tuần báo nhỏ". Ba tờ báo đó chính là tờ *Thanh niên*, *Công nông* và *Lính cách mệnh*. Tờ *Thanh niên* được

* Bảo tàng Hồ Chí Minh

nhiều người biết, nhưng tờ *Công nông* và *Lính kách mệnh* ít người biết đến vì hiện không lưu giữ được nhiều. Do đó, thông tin về những tờ báo này chủ yếu từ hồi ký của những người cùng hoạt động với Nguyễn Ái Quốc trong thời gian đó.

Sách *Hồ Chí Minh-Biên niên tiểu sử* (Nxb Thông tin lý luận, Hà Nội, 1992, tập 1, trang 282) viết: "Nguyễn Ái Quốc chủ trương ra tờ báo *Lính kách mệnh* nhằm tuyên truyền giác ngộ binh lính người Việt Nam. Báo *Lính kách mệnh* số 1 được ra vào tháng 2 - 1927 tại Quảng Châu (Trung Quốc). Tờ báo khổ 13 x 19, in rônêô. Nguyễn Ái Quốc là cây bút chính. Ngoài ra còn có Lê Hồng Sơn, Hồ Tùng Mậu, Lê Duy Điểm là những biên tập viên của tờ báo này".

Gần đây, Hội Việt kiều ở Pháp tặng Bảo tàng Hồ Chí Minh một báo cáo (bản photô tiếng Pháp) của Giám đốc Cục chính trị Sở liên phòng trung ương, tháng 3-1927, có đề cập về hai tờ báo *Lính kách mệnh* và *Công nông* như sau:

"Ghi chú về báo *Lính kách mệnh*.

Số đầu tiên của báo "*Lính kách mệnh*" xuất bản ở Quảng Châu (Trung Quốc - BT) tháng vừa qua (tức tháng 2-1927 - BT) do những người Việt Nam lưu vong xuất bản. Báo in bằng chữ quốc ngữ, in nhiều bản trên loại giấy xấu, khổ vở học sinh. Trang bìa vẽ nửa người lính đội mũ, tay phải cầm lá cờ có viết tên của tờ báo". (Báo cáo mô tả đúng như tờ báo hiện có ở Bảo tàng Hồ Chí Minh, bản photô).

Về báo *Công nông*, báo cáo trên có những thông tin như sau:

"Tờ báo này do nhóm cách mạng của ông Nguyễn Ái Quốc xuất bản tại Quảng Châu, bắt đầu xuất bản từ 1.1 tháng chạp năm 1926 và gần như ra đều đặn hàng tuần.

Tờ báo có cùng khuôn khổ như tờ "*Thanh niên*" và in cùng kiểu. Việc phát hành báo đến nay không thành công bằng tờ "*Thanh niên*". Các số báo do Sở liên phòng và Sở tinh báo trung ương nhận được qua nhân viên của mình nghiên cứu (cũng là người gửi báo "*Thanh niên*"), trong khi những Sở liên phòng địa phương chưa hề có thông báo về sự xuất hiện và lưu hành của tờ báo này.

Người ta dễ dàng nhận ra các bài báo viết rất giản dị, trình bày những tư tưởng theo phương pháp tuyên truyền của cộng sản, phù hợp với công nhân và nông dân"³.

Hiện nay, chúng tôi chưa sưu tầm được báo *Công nông*. Bảo tàng Hồ Chí Minh mới sưu tầm được số 2 báo *Lính kách mệnh* từ Kho lưu trữ các tổ chức chính trị xã hội Nga (trong đó có một phần của Kho lưu trữ Quốc tế cộng sản trước đây nhập vào).

Từ những nguồn tư liệu trên cho thấy, Nguyễn Ái Quốc có vai trò trong việc tổ chức ra hai tờ báo *Lính kách mệnh* và *Công nông*. Do đó, trong *Hồ Chí Minh - Biên niên tiểu sử* nên sửa và bổ sung thêm thông tin về tờ *Công nông* và vai trò của Nguyễn Ái Quốc đối với hai tờ báo *Lính kách mệnh* và *Công nông*. Và có lẽ phải thay từ "chủ trương ra tờ báo *Lính kách mệnh*" bằng một cụm từ khác như "tham gia sáng lập" hoặc "chỉ đạo" việc ra báo. Vì việc ra báo không dừng ở chủ trương mà trên thực tế, báo đã được ra.

3. Báo *Thân ái*

Tháng 7 - 1928, Nguyễn Ái Quốc đến Xiêm (Thái Lan) hoạt động trong Chi hội Hội Việt Nam cách mạng thanh niên và phong trào yêu nước của Việt kiều, đồng thời đặt đường dây liên lạc với Quốc tế cộng sản.

Tác giả Nguyễn Thành (trong tác phẩm *Sự nghiệp báo chí của Chủ tịch Hồ Chí Minh*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội 1988, trang 159) viết: "Chi hội Việt Nam thanh niên cách mạng đồng chí hội của Việt kiều ở đây đã xuất bản báo *Đồng thanh*, in giấy sếp. Đồng chí Nguyễn Ái Quốc đề xuất đổi tên báo là *Thân ái*, ra số 1, ngày 1-10-1928 và chỉ đạo cải tiến nội dung, nâng cao chất lượng bài để phát huy tác dụng của báo trong phong trào yêu nước của Việt kiều và xây dựng chi hội. Báo ra mỗi tháng 2 số. Trước ngày đồng chí Nguyễn Ái Quốc rời Xiêm đi Hương Cảng để tổ chức việc hợp nhất các tổ chức cộng sản, thành lập Đảng Cộng sản Việt Nam, báo *Thân ái* ra được 30 hay 31 số. Hiện nay chúng ta còn giữ được nguyên vẹn 4 số". (Qua khảo sát, sưu tầm, chúng tôi xác định Bảo tàng cách mạng còn lưu giữ được 3 số: Số 4, 35, 38; Cục lưu trữ Trung ương còn lưu giữ 4 số: Số 28, 31, 32, 34. Những số báo lưu ở Cục lưu trữ Trung ương là bản dịch bằng tiếng Pháp, có lẽ do mật thám Pháp dịch để báo cáo).

Trong sách *Hồ Chí Minh - Biên niên tiểu sử* (Nxb Thông tin lý luận, Hà Nội, 1992, tập 1, trang 307) ghi: Khoảng đầu tháng 8-1928, Nguyễn Ái Quốc đến Udorn hoạt động trong Việt kiều yêu nước. Người đề nghị đổi tên báo *Đông thanh*, tờ báo của Hội Thân ái, xuất bản từ năm 1927, thành tờ *Thân ái* (Biên niên dẫn theo Hồi ký của ông Lê Mạnh Trinh, người có thời gian hoạt động ở Xiêm cùng với Nguyễn Ái Quốc).

Qua một số nguồn tư liệu khác, chúng tôi có thêm thông tin về tờ báo *Thân ái* như sau:

Trong một báo cáo của mật thám Pháp, khoảng năm 1929, mang tên: "Những tờ báo cách mạng Việt Nam đang phát hành hoặc đã phát hành", có đoạn ghi: "*Đông thanh*", cơ quan ngôn luận do các nhà cách mạng Việt Nam sống ở Xiêm lập ra tháng 7-1927, có xu hướng cách mạng và chống Pháp, ngừng xuất bản từ tháng 9-1928, và thời kỳ này được thay bằng tờ báo "Thân ái" có xu hướng dân tộc và cộng sản".

Trong Báo cáo gửi Quốc tế cộng sản⁵, ngày 18-2-1930, khi nêu những việc Người đã làm ở Xiêm (Thái Lan) và ở Lào, Nguyễn Ái Quốc viết: "Một tờ báo, tờ "Thân ái" sắp được xuất bản".

Trong *Những mẩu chuyện về đời hoạt động của Hồ Chủ tịch* (Nxb Văn học, Hà Nội, 1970, trang 67), Trần Dân Tiên viết: "Ngoài việc cuốc đất, đi buôn, ông Nguyễn còn làm công việc tuyên truyền và tổ chức. "*Hội Thân ái Việt Nam*" thành lập, một tờ tuần báo "Thân ái" được xuất bản".

Như vậy, trước tờ *Thân ái* có tờ *Đông thanh*. Ông Lê Mạnh Trinh thì viết Nguyễn Ái Quốc đề nghị đổi tên báo và cải tiến nội dung, nâng cao chất lượng bài. Nguyễn Ái Quốc và tác giả Trần Dân Tiên có nói đến báo *Thân ái*, nhưng không nói rõ do ai sáng lập. Song chúng ta biết tờ *Thân ái* có sự quan tâm, chỉ đạo của Nguyễn Ái Quốc.

(Còn nữa)

1. Theo: *Hồ Chí Minh - Tiểu sử*, Bản thảo của Viện Hồ Chí Minh

2. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, CTQG, H, 2000, T.3, tr.241

3. Tư liệu Bảo tàng Hồ Chí Minh, ký hiệu H21C3/1,2

4. Tư liệu Bảo tàng Hồ Chí Minh, ký hiệu H21C3/10

5. *Hồ Chí Minh Toàn tập*, CTQG, H, 2000, T.3, tr.12.

TỪ TUYÊN TRUYỀN CÁCH MẠNG...

(Tiếp theo trang 65)

Một số tên nhân vật, tổ chức cũng như một số sự kiện cần được chú thích giúp người đọc hiểu rõ nội dung, tránh sự hiểu lầm, lại không có. Như Thống soái Paulus (tr.337), Khâm sai Phan Kế Toại (tr.228); Chính phủ Kérenxki (tr.210), Chính phủ Cường Để (tr.263); Hội nghị Munich chia cắt nước Tiệp (tr.185), danh dự nước Pháp năm 1789 và 1871 (tr.171)...

Tên một số người nước ngoài viết sai như "Flandin" (lại viết là "Fladin", tr.356); có khi chỉ viết tên tiếng Pháp, khi lại chỉ có phiên âm tiếng Việt; khi có cả họ, khi lại không, như trường hợp Đờcu (tr.347) hay Pasquier và Pétanh (tr.352). Chữ Pháp viết sai nhiều, như "Allemagne souterraine" lại viết "allemagne Soutairaine" (tr.133) mà không có đính chính cuối sách. Nhưng có lẽ cần đính chính nhất, và trước tiên, là sự kiện vua Xiêm đến Hàn (tr.77) cho rằng đến Hàn Quốc là sai (thời đó chỉ có nước Triều Tiên bao gồm cả hai miền Nam - Bắc, danh xưng Hàn Quốc chỉ mới xuất hiện trong Chiến tranh thế giới thứ hai), từ "Hàn" dùng ở đây chỉ thành phố Đà Nẵng có sông Hàn chảy qua.

Có một số từ địa phương khó hiểu như "đánh trúc" Pháp đế quốc chủ nghĩa (tr.167), cũng cần giải thích "đánh trúc" là tiếng Nghệ - Tĩnh có nghĩa là "đánh đổ". Chính tả có trường hợp viết sai, "trường ấp" chứ không phải là "chường ấp" (tr.247) ...

Trên đây là một số ý kiến đánh giá hai sưu tập tuyên truyền cách mạng cho đến trước tháng 9 - 1945. Nếu được gia công thêm thì giá trị khoa học của hai sưu tập trên còn cao hơn nhiều, sẽ giúp cho việc khai thác tư liệu của cán bộ nghiên cứu được thuận lợi hơn. Rất mong hai ban biên tập của hai cuốn sách trên rút kinh nghiệm tốt hơn cho lần tái bản mà chúng tôi nhận thấy là vô cùng cần thiết.